

Shiraz University
RICEST
ISC

ISSN: 2008-7926

Journal of

Legal Studies

Scientific

Vol. 18, Issue 2, Summer 2026

JLS

Journal of Legal Studies

Journal Homepage: <https://jls.shirazu.ac.ir/>
doi: <https://10.22099/jls.2025.53115.5318>

Research Article

Taking Evidence from Third Parties in International Arbitration: A Reflection on the Legal Systems Iran, the United States, the United Kingdom and the Rules of the International Bar Association

Homayoun Mafi¹, Sina Chorom^{2*}

1. Professor, Department of Private Law, Faculty of Law, Judicial Sciences and Administrative Services University, Tehran, Iran
2. MA. in Private Law, Department of Private Law, Faculty of Law, Judicial Sciences and Administrative Services University, Tehran, Iran

Article history:

Received: 04-05-2025

Accepted: 15-09-2025

Abstract

Introduction

Arbitration is recognized as an effective tool for dispute resolution, offering a flexible and efficient alternative to judicial litigation. One of its primary strengths lies in granting the parties autonomy to determine procedural rules, select arbitrators, and design the framework governing evidence-taking. However, party autonomy also entails inherent limitations—particularly regarding access to evidence held by third parties, i.e., individuals or entities that are not party to the arbitration agreement but may possess crucial documents or information. Obtaining such evidence, especially in complex commercial arbitrations, has become a significant challenge.

This article seeks to comprehensively examine the scope of an arbitral

Please cite this article as:

Mafi, H., Chorom, S (2026). Taking Evidence from Third Parties in International Arbitration: A Reflection on the Legal Systems Iran, the United States, the United Kingdom and the Rules of the International Bar Association. *Journal of Legal Studies*, 18(2), 303-340. doi: <https://10.22099/jls.2025.53115.5318>

* Corresponding author:

E-mail address: s.chorom@yahoo.com

tribunal's power to obtain evidence from third parties despite multiple theoretical and practical constraints. In doing so, it explores the limits and obstacles of arbitral jurisdiction, the potential role of national courts, and the interaction between different legal systems and international soft law instruments. The primary focus is on the legal systems of Iran, the United States, and the United Kingdom as leading jurisdictions in arbitration, as well as the 2020 IBA Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration.

Methods

The research method is descriptive-analytical, grounded in comparative analysis of statutory frameworks, case law, model laws, and doctrinal sources. The study reviews Iran's legal position regarding the possibility of obtaining evidence from third parties, contrasting it with jurisdictions that explicitly provide mechanisms for this purpose, such as the United States and the United Kingdom. Furthermore, it examines the practical application of the IBA Rules in regulating evidence-taking from third parties, emphasizing their status as globally accepted but non-binding standards.

Findings

The findings reveal that Iran's current stance on evidence-taking from third parties reflects reluctance to recognize such mechanisms. Nonetheless, the draft Comprehensive Arbitration Bill—which is yet to be enacted—expressly contemplates this possibility. In the United States, arbitral authority to compel third parties to produce evidence has been narrowly construed by courts. Under Section 7 of the Federal Arbitration Act, arbitrators may summon third parties only for testimony and document production at formal hearings, not during pre-hearing discovery. This restrictive interpretation has been affirmed in landmark decisions such as *Comsat Corp. v. National Science Foundation* (1999) and *Hay Group v. EBS Acquisition* (2004). However, Section 1782 of the U.S. Judicial Code authorizes federal courts to assist foreign or international tribunals in evidence-gathering, though its applicability to private arbitrations has been contentious, particularly following the U.S. Supreme Court's ruling in *ZF Automotive v. Luxshare* (2022).

By contrast, UK law offers a broader avenue for judicial assistance. Sections 43 and 44 of the Arbitration Act 1996 empower English courts, upon request of the tribunal or with party agreement, to order third parties to produce evidence, provided criteria such as specificity, relevance, and tribunal approval are met. This judicial authority is territorially limited to England and Wales. In the landmark *A v. C* (2020) decision, however, the

English Court of Appeal held that courts may grant such assistance even in arbitrations seated outside England, provided the third party is within its jurisdiction.

Alongside these national approaches, the IBA Rules on the Taking of Evidence provide a balanced framework for managing evidence-taking from third parties. Article 3(9) permits parties to request that the tribunal itself seek documents from third parties or authorize them to do so. Nevertheless, the enforcement of such requests ultimately depends on the cooperation of national courts and the enforceability of measures under the law of the arbitral seat. The Rules also introduce safeguards—including relevance, materiality, proportionality, efficiency, and avoidance of undue burden—to prevent misuse of the evidence-taking process.

Conclusion

Although party autonomy in arbitration is constrained by various limitations on tribunals' authority to obtain evidence from third parties, rigid adherence to these restrictions risks undermining the truth-seeking function of arbitration. Accordingly, evidence-taking from third parties, when pursued through national and international rules with the assistance of national courts and subject to appropriate safeguards, is achievable to some extent. This approach not only enhances the efficiency of arbitration but also strengthens its ability to achieve truth and deliver justice.

Keywords: International Arbitration, Taking of Evidence, Third Party, Discovery of Evidence, Jurisdiction of Arbitrators.

تحصیل دلیل از شخص ثالث در داوری؛ تأملی بر نظام‌های حقوقی ایران، آمریکا، انگلیس و قواعد کانون وکلای بین‌المللی همایون مافی^۱، سینا چُرُم^{۲*}

۱. استاد، گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه علوم قضائی و خدمات اداری، تهران، ایران
۲. کارشناس ارشد، گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه علوم قضائی و خدمات اداری، تهران، ایران

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۰۴

چکیده

فرآیند کشف حقیقت در داوری، پیوند وثیقی با دستیابی به ادله مؤثر دارد؛ طرفین اختلاف با تکیه بر اصل استقلال اراده، آزادانه قواعد حاکم بر تحصیل و ارائه ادله را تعیین می‌کنند. با این حال، به دلیل ویژگی‌های ذاتی داوری، دامنه آزادی طرفین در رویارویی با اشخاص ثالث، محدود می‌شود. تحصیل ادله مؤثر بر نتیجه دعوا نزد اشخاص ثالث می‌تواند نقش مهمی در فرآیند کشف حقیقت ایفا کند. با وجود این، تحصیل چنین ادله‌ای از اشخاص ثالث به‌آسانی نخواهد بود و در این راستا، موانع و محدودیت‌های قابل‌توجهی وجود دارند. صلاحیت داور، صرفاً برآمده از توافق طرفین و محصول رضایت آن‌ها است و به ثالث تسری ندارد. سکوت بسیاری از نظام‌های حقوقی و اسناد بین‌المللی نیز بر شدت ابهام‌ها افزوده است. با این حال، قوانین و رویه داوری برخی کشورها، حکایت از ایجاد

استناد به این مقاله:

مافی، همایون و چُرُم، سینا (۱۴۰۵). تحصیل دلیل از شخص ثالث در داوری؛ تأملی بر نظام‌های حقوقی ایران، آمریکا، انگلیس و قواعد کانون وکلای بین‌المللی. *مجله مطالعات حقوقی*. ۱۸ (۲). ۳۰۳-۳۴۰.

E-mail address: s.chorom@yahoo.com

* نویسنده مسئول:

ضوابطی در زمینه تحصیل دلیل از اشخاص ثالث دارند. لذا، این مقاله با روشی توصیفی - تحلیلی درصدد پاسخ به این سؤال است که چنانچه برخی از اسناد مرتبط و مؤثر بر دعوا در تصرف طرف‌های ثالث باشد، چگونه اشخاص ثالثی که به موافقت‌نامه داوری رضایت نداده‌اند می‌توانند تابع صلاحیت داور باشند؟ یافته‌های این نوشتار نشان می‌دهد که به‌عنوان یک قاعده کلی، اصل عدم صلاحیت داوران نسبت به اشخاص ثالث است؛ با این حال با در نظر گرفتن ضوابطی، دادگاه‌های ملی می‌توانند نقش مهمی در تأمین کارآمدی فرآیند داوری و ایجاد زمینه جهت مساعدت به داوران ایفا کنند.

واژگان کلیدی: داوری بین‌المللی، تحصیل دلیل، شخص ثالث، کشف دلیل، صلاحیت داوران.

سرآغاز

بررسی و احراز وقایع یا به اصطلاح فرآیند کشف حقیقت، یکی از مهم‌ترین کارکردها و وظایف دیوان‌های داوری است؛ این فرآیند جز از طریق تحصیل ادله مؤثر بر نتیجه دعوی تحقق نمی‌یابد (ردفرن و دیگران، ۱۴۰۰: ۵۷۹). در داوری بین‌المللی، طرفین اختلاف با بهره‌گیری از اصل استقلال اراده، می‌توانند قواعد حاکم بر تحصیل و ارائه ادله را به صورت قراردادی تعیین کرده و به دیوان داوری در راستای کشف حقیقت و قلع ماده نزاع، در چارچوب نظام مورد توافق، صلاحیت رسیدگی اعطا کنند؛ با این حال ادله موردنیاز برای تحقق این مهم، همیشه در اختیار طرفین دعوا نخواهد بود؛ گاهی ممکن است دلیلی در اختیار اشخاص ثالث باشد که بتواند تأثیر تعیین‌کننده‌ای بر نتیجه رسیدگی داشته باشد. با این حال، از آنجا که صلاحیت دیوان داوری برخلاف دادگاه‌های ملی، عموماً از رضایت و توافق طرفین ناشی می‌شود و دارای سرشتی غیرعمومی است، معمولاً صلاحیتی برای اجبار اشخاص غیر طرف به ارائه اسناد ندارد و نسبت به آنان اثر مثبت یا منفی برجای نمی‌گذارد (مافی، ۱۳۹۷: ۴). حتی اگر این اختیار توسط طرفین اختلاف، به داوران واگذار شده باشد.

مسئله درخواست ارائه برخی دلایل از شخص ثالث در داوری، در سال‌های اخیر مورد توجه جدی قرار گرفته است. تعداد قابل توجهی از نظام‌های حقوقی، همچون نظام حقوقی کشورمان ایران و نیز اسناد بین‌المللی مطرح در این زمینه، نسبت به این موضوع سکوت اختیار کرده‌اند. در نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا پیرامون ماده ۷ قانون داوری فدرال^۱، میان دکتترین حقوقی و رویه دادگاه‌ها نظرات مختلفی شکل گرفته است؛ با این حال، تحصیل ادله از اشخاص ثالث توسط داوران در داوری‌های مستقر در ایالات متحده پذیرفته شده است. در انگلیس نیز با استناد به مواد ۴۳ و ۴۴ قانون داوری ۱۹۹۶^۲ دادگاه‌ها اختیار دارند ارائه ادله را در حمایت از رسیدگی داوری مطالبه کنند.

1. Federal Arbitration Act 1925
2. England Arbitration Act 1996

همچنین، قواعد کانون وکلای بین‌المللی^۱ (۲۰۲۰) به شکلی مشخص و معین امکان تحصیل دلیل از اشخاص ثالث را با تعیین شرایط و ضوابطی تعیین کرده است. با آنکه طرفین اختلاف قادر به تعیین نظام حاکم بر فرآیند تحصیل دلیل - به معنای اعم آن - در میان خود هستند، با این حال این امکان در مواجهه با اشخاص ثالث، صورتی دیگر می‌یابد و با موانع و محدودیت‌های نظری و عملی جدی روبرو است؛ زیرا تحصیل دلیل میان طرفین داوری، بر پایه رضایت قراردادی و صلاحیت مستقیم داوران استوار است. حال آنکه در مقابل، تحصیل دلیل از اشخاص ثالث فاقد مبنای قراردادی است و تنها از طریق مداخله دادگاه‌های ملی و به مثابه حمایت عمومی از داوری امکان‌پذیر می‌شود؛ بنابراین، تمایز اساسی در پایه التزام (رضایت خصوصی در برابر اجبار عمومی) و نوع صلاحیت (مستقیم در برابر غیرمستقیم) نهفته است. از این رو، این سؤال پیش می‌آید که آیا دیوان داوری می‌تواند با لحاظ شرایط و ضوابطی، دلایل مؤثر و مرتبط با نتیجه دعوا را از اشخاص ثالث مطالبه کند؟

بر این اساس در راستای پاسخ به سؤال اخیر، در نوشتار حاضر در بخش نخست، به بررسی نقش استقلال اراده و کارکرد آن در تعیین شرایط حاکم بر فرآیند تحصیل دلیل - به معنای اعم آن - در داوری پرداخته؛ سپس در بخش دوم، موانع و محدودیت‌های نظری و عملی در مسیر تحصیل دلیل از اشخاص ثالث مورد تحلیل قرار می‌گیرد و نهایتاً، رویکرد نظام‌های داوری پیش‌رو در این زمینه بررسی شده و در پایان، راهکار مناسب در راستای پاسخ به پرسش این نوشتار داده خواهد شد.

۱. اصل استقلال اراده و آئین شکلی داوری

امروزه این نکته مورد قبول است که آزادی و استقلال اراده طرفین، به عنوان یک حق مطرح است؛ تمام قوانین جدید داوری، اصل استقلال اراده طرفین را به رسمیت

1. International Bar Association (IBA) Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration

می‌شناسند (لیو و دیگران، ۱۳۹۱: ۴۲۶-۴۲۵). اصل آزادی قراردادی یکی از اصول مهم حاکم بر داوری‌های تجاری بین‌المللی و ساماندهی روند داوری است (مافی، ۱۳۹۷: ۲۳۲). برخی صاحب‌نظران آزادی اراده طرفین را واجد ماهیت تقنینی میان طرفین دانسته‌اند، به نحوی که توافق آنان درواقع به معنای ساخت قانون خصوصی میان ایشان است (Wolf, 1950: 414). این اصل در قوانین بسیاری، همچون ماده ۱۹ قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران، ماده ۱۹(۱) قانون نمونه آنسیترال^۱، ماده ۲ پروتکل ژنو^۲ ۱۹۲۳، ماده ۱۹ قواعد داوری اتاق بازرگانی بین‌المللی^۳، ماده ۲۰(۱) قواعد داوری ایکسید^۴، ماده ۱۴(۲) دادگاه داوری بین‌المللی لندن^۵ و ماده ۵ (D) کنوانسیون نیویورک^۶ مورد اشاره و تصریح قرار گرفته است. به عنوان مثال، کنوانسیون اخیرالذکر که منبع الهام بسیاری از قوانین مرتبط است، چنین مقرر می‌دارد: «اگر آئین شکلی داوری مطابق با آنچه مورد توافق طرفین بوده اجرا نشده باشد، اجرای رأی داوری خارجی می‌تواند رد شود».

به موجب این اصل، طرفین می‌توانند تعداد داوران و صلاحیت‌های آنان و روند آیینی که باید دنبال شود را تعیین کنند. آن‌ها قادر خواهند بود با تعیین مدت، تصریح کنند که حکم باید در مهلت مقرر صادر شود. همچنین، طرفین قادرند تا قبل از شروع داوری هرگونه تغییری را در توافق خود ایجاد کنند (Pryles, 2007: 2)؛ بنابراین، این اصل به عنوان یک اصل بنیادین و راهنما در تعیین آئین شکلی مورد اعمال در دیوان داوری محسوب می‌شود. بر این اساس، دیوان داوری موظف است از دستورالعمل‌های طرفین پیروی کند. در غیر این صورت، از اختیاراتی که به آن تفویض شده فراتر رفته است؛ در چنین حالتی نه صلاحیت دیوان و نه رأی صادره بر مبنای توافق طرفین

-
1. UNCITRAL Model Law
  2. Geneva Protocol on Arbitration Clauses
  3. International Chamber of Commerce
  4. International Centre for Settlement of Investment Disputes
  5. London Court of International Arbitration
  6. New York convention

نخواهد بود و در نتیجه هیچ مبنای قانونی برای رأی مذکور وجود نخواهد داشت (Cordero-Moss, 2015:189).

۱-۱. تعیین نظام حاکم بر فرآیند تحصیل دلیل توسط طرفین

فرآیند تحصیل دلیل نیز به عنوان یکی از مسائل خاص تشریفات دادرسی در داوری‌های بین‌المللی، در زمره مواردی است که توافقی بودن قواعد حاکم بر آیین رسیدگی در خصوص آن جریان می‌یابد. در برخی قوانین ملی، راجع به داوری نیز به این مسئله توجه شده است. به عنوان مثال، ماده ۳۴ قانون داوری ۱۹۹۶ انگلستان، به صراحت تمام، مسائل ناظر به تشریفات رسیدگی و اداره ادله را در قلمرو قصد مشترک طرفین دانسته است (بهمنی و باستانی نامقی، ۱۳۹۹: ۷۶).

بنا بر نظر برخی حقوقدانان، اگرچه ارائه آمار جامع و قابل اعتمادی در ارتباط با داوری‌های بین‌المللی غیرممکن است، اما می‌توان فرض کرد که خروجی نهایی اغلب داوری‌های بین‌المللی (شاید ۶۰ تا ۷۰ درصد)، مبتنی بر احراز واقعیات و مستندات اظهار شده در دعواست و ارتباطی به اصول حقوقی مطروحه در دفاعیات ندارد (ردفرن و دیگران، ۱۴۰۰: ۵۷۸). از این رو، دیوان داوری بین‌المللی وقایع موردنظر را یا از طریق ادله کتبی و شفاهی که توسط طرفین ارائه می‌شود، ارزیابی می‌کند یا با تلاش مستقل دیوان داوری و معاضدت طرفین، شواهد لازم برای احراز وقایع مربوطه گردآوری می‌شود. به همین دلیل، در داوری از حیث اثبات جهات موضوعی دعوی، دلیل مبتنی بر احراز واقعیات خارجی بیشترین نقش را در پیشبرد فرآیند نیل به حقیقت ایفا می‌کند. در این فرایند، مقام رسیدگی‌کننده موظف است که حقیقت موضوع مورد اختلاف را یافته، سپس حکم مقتضی را بر آن جاری کند (محسنی، ۱۳۸۷: ۲۹۹)؛ مسیر نیل به این هدف، مبتنی بر نظام‌های حقوقی مختلفی است که هر کدام با سازوکار مخصوص به خود در جهت کشف حقیقت می‌کوشد. با انتخاب هر نظام توسط طرفین داوری،

اوصاف و مسیر رسیدگی تغییرات مشهودی می‌یابد؛ در کشورهای حقوق نوشته^۱ و حقوق عرفی^۲ تفاوت میان نظام قضایی حاکم بر حقوق شکلی و فرآیند تحصیل دلیل بسیار است. از این جهت، در داوری‌های بین‌المللی که معمولاً طرفین اختلاف از دو کشور متفاوت هستند، ممکن است کشور متبوع یک طرف اختلاف در نظام تحصیل دلیل، رویکرد متمایزی از کشور متبوع طرف دیگر داشته باشد.

از منظر حقوقدانان نظام کامن‌لا، عدالت مستلزم افشای کامل اسناد مؤثر در دعواست تا از پنهان‌کاری و کسب منفعت ناروا جلوگیری شود. این رویکرد، مشروعیت رأی داوری و رضایت طرفین را افزایش می‌دهد و با ایجاد توازن اطلاعاتی، دفاع مؤثرتری را ممکن می‌سازد. در مقابل، حقوقدانان نظام حقوق نوشته فرآیند گسترده افشای اسناد^۳ را پرهزینه، زمان‌بر و مستعد سوءاستفاده‌های آیینی فرسایشی می‌دانند. این تضاد نگرشی، به‌ویژه در قواعد افشای اسناد، موجب شکل‌گیری اختلاف‌نظرهای بنیادین و ادبیاتی متکثر در عرصه داوری بین‌المللی شده است (Vallejo & Romay, 2024:3-4). از این رو، اصل استقلال اراده طرفین، به‌عنوان راهکاری مبتنی بر اراده اطراف دعوی، بهترین راه‌حل برای فصل این اختلافات محسوب می‌شود؛ زیرا به‌موجب این اصل، طرفین قادر هستند قواعد مرتبط با تحصیل دلیل را تنظیم کرده و با رضایت و انعطاف هرچه‌تمام‌تر برای رسیدگی داوران مهیا شوند (صمدی مله و مافی، ۱۴۰۰:۲۴۵).

لازم به ذکر است که با وجود ابهام در گستره مصادیق تحصیل دلیل، به نظر برخی از حقوقدانان عبارت تحصیل دلیل در داوری، شامل مواردی از: «ارائه اسناد و ادله فیزیکی، استماع اظهارات طرفین، شهود، متخصصین و سایر اشخاص و انجام بازرسی‌ها

1. Civil Law

2. Common Law

۳. معنای این اصطلاح و سازوکار عملی آن، در ذیل بحث «تحصیل دلیل از اشخاص ثالث در نظام داوری آمریکا» مورد اشاره قرار گرفته است.

است» (بهمئی و باستانی نامقی: ۷۴:۱۳۹۹)؛ بنابراین تحصیل دلیل در معنای اعم آن شامل هر روش تدارک ادله می‌شود (میر شاه پناه و دیگران، ۱۴۰۲: ۵۴۴).

۲. محدودیت‌های دیوان دآوری جهت تحصیل دلیل از شخص ثالث

از آنجا که دآوری ذاتاً یک فرآیند مبتنی بر توافق است، طرفین مختارند در مورد مسائل متعددی مدیریت آن را بر عهده بگیرند؛ با این حال، زمانی که گستره این توافقات از محدوده اطراف دعوی فراتر می‌رود، موانع متعددی راه را بر این امکان سد می‌کنند. دیوان دآوری که صلاحیت مستقیم خود را از طرفین اختلاف کسب می‌کند، علی‌الاصول نمی‌تواند نسبت به اشخاص ثالث خارج از موافقت‌نامه دآوری، اعمال صلاحیت کند و یا آنان را ملزم به ارائه ادله کند. بر این اساس، تحصیل دلیل از اشخاص ثالث در نگاه اول، با موانع متعددی روبرو خواهد بود که در ادامه به اهم آنان اشاره می‌شود.

۲-۱. اصل نسبی بودن قراردادها:

یکی از مواردی که در بادی امر اصل استقلال اراده را محدود می‌کند، اصل نسبی بودن قراردادها است. با وجود برداشت‌های متفاوت از ماهیت دآوری، برخی بر این نظرند که دآوری دارای ماهیتی قراردادی است (مافی و تقی پور، ۱۳۹۶: ۱۸۰-۱۷۹)؛ بنابراین، موافقت‌نامه دآوری چه به صورت قرارداد دآوری مستقل باشد یا به شکل شرط دآوری، فقط نسبت به اشخاصی که آن را تنظیم کرده‌اند مؤثر است و نسبت به اشخاص ثالث دارای اثر نیست (سربازیان و رنجیری، ۱۳۹۵: ۶۶-۶۵)؛ از این روست که برخی از دشواری‌ها و موانع پیش رو، ناشی از ویژگی‌های ذاتی دآوری است؛ زیرا بنا بر مقدمه اخیر، توافق‌نامه دآوری تنها محدود به اطراف آن بوده و طرفین نمی‌توانند آثار فعالیت‌های دآوری، ازجمله تحصیل ادله را متوجه شخص ثالث کنند (Bradshaw, 2019: 629).

همچنین به اعتباری دیگر، در شرایط عادی، اصل بر صلاحیت عام مراجع قضائی و عدم صلاحیت مرجع داوری است؛ زیرا مرجع داوری دارای صلاحیت استثنائی و خاص بوده و صلاحیت خود را تنها از توافق طرفین اختلاف کسب می‌کند؛ بنابراین به‌طور کلی از حیث وجود صلاحیت برای دیوان، نسبت به اشخاص ثالث غیر امضا کننده، با توجه به موارد مذکور اصل بر عدم صلاحیت دیوان داوری است (عابدی، ۱۳۸۵: ۱۱۰).

۲-۲. اصل بهیئگی و سرعت

از دیگر مواردی که امکان تحصیل دلیل از اشخاص ثالث را با مشکل مواجه می‌کند، موانع مربوط به اصل بهینه‌سازی رسیدگی در داوری است؛ تشریفات کمتر در مقایسه با دادگاه‌ها مهم‌ترین علت سرعت رسیدگی داوران به موضوع اختلاف است (Rosenberg, 2011:1338). کاربران داوری بین‌المللی، معمولاً نسبت به تأخیرها و هزینه‌های بالای آن نگران هستند. یکی از شکایات رایج، «قضایی شدن» روند داوری است؛ یعنی اینکه روند داوری به‌اندازه دادرسی قضایی، رسمی و پر تشریفات شود. در عین حال، جامعه داوری بین‌المللی در تلاش است تا با وارد کردن مقررات مرتبط در قوانین ملی داوری، قواعد داوری نهادها و سایر منابع حقوق نرم، به ارتقا کارآمدی هزینه‌ای و زمانی داوری کمک کند. نقطه اوج این تلاش‌ها، انتشار گزارش «تکنیک‌هایی برای کنترل زمان و هزینه‌ها در داوری» در سال ۲۰۰۷ توسط کمیسیون داوری اتاق بازرگانی بین‌المللی بود. هدف این گزارش، ترغیب طرفین به تصمیم‌گیری آگاهانه و مشترک در مراحل اولیه داوری درباره نحوه اداره رسیدگی بود. این گزارش در مقررات جدید داوری این نهاد که از ۱ ژانویه ۲۰۱۲ لازم‌الاجرا شد، به کار گرفته شد. سپس نسخه دوم این گزارش منتشر شد تا اصلاحات مختلف انجام شده در قواعد داوری این سازمان را منعکس کند. دیگر نهادهای داوری نیز قواعد خود را با هدف ارتقا کارآمدی اصلاح کرده‌اند. برای نمونه، قواعد ۲۰۱۴ دیوان داوری بین‌المللی لندن، در جهت حل

منصفانه، سریع و کارآمد اختلاف، اختیارات رویه‌ای برای جلوگیری از تأخیر و هزینه‌های غیرضروری را به هیئت داوری اعطا کرده‌اند (fortese & Hemmi, 2015:118-119). همچنین در قواعد داوری سوئیس، دو ویژگی برجسته در راستای مدیریت مؤثر پرونده و تسریع روند رسیدگی قابل توجه است: «جدول زمان‌بندی موقت» و «روند رسیدگی تسریع شده». بر اساس ماده ۱۵ (۳)، داور موظف است در مراحل آغازین دادرسی و با مشورت طرفین، جدول زمان‌بندی موقتی تنظیم کرده و نسخه‌ای از آن را به دبیرخانه ارسال کند تا به‌عنوان برنامه‌ریزی مقدماتی و چارچوب زمانی اولیه رسیدگی مورد استفاده قرار گیرد (Patochi, 2013:139-141).

همچنین در مقدمه قواعد کانون وکلای بین‌المللی راجع به تحصیل دلیل، هدف از تدوین این قواعد، ارائه منبعی برای ایجاد فرآیند کارآمد، منصفانه و مقرون‌به‌صرفه در تحصیل و ارائه ادله در داوری بین‌المللی بیان شده است و شق (چ) بند ۲ ماده ۹ که در خصوص تحصیل دلیل به معنای اعم آن است، در این راستا تفسیر شده است؛ بنابراین توسعه دامنه تحصیل هرگونه دلیل می‌تواند موجب ایجاد تعویق و تطویل در فرآیند داوری شده و وصف سرعت و انعطاف را منتفی کرده و موجب افزایش هزینه‌ها و عدم کارآمدی داوری شود. با این حال به نظر می‌رسد که مصادیق کارآمدی داوری تنها به موارد سرعت و کاهش هزینه‌ها منحصر نمی‌شود؛ زیرا کشف حقیقت و قلع ماده نزاع از مصادیق اهم کارآمدی داوری محسوب می‌شوند. خصوصاً در آنجا که دلیلی مؤثر و مرتبط با نتیجه دعوی در اختیار ثالث باشد؛ بنابراین به نظر می‌رسد، تأکید بیش‌ازحد بر بهیمنگی فرآیند داوری می‌تواند روند رسیدگی منصفانه در راستای کشف حقیقت را مختل کند. با این حال درخواست هرگونه دلیل، خصوصاً از اشخاص ثالث نمی‌تواند بی‌ضابطه باشد. بر این اساس، دیوان موظف است ضمن حصول اطمینان از اجرای صحیح عدالت، منافع اشخاص ثالث را در نظر داشته باشد (مافی و تقی‌پور، ۱۴۰۱:۳۹۱).

۲-۳. عدم اقتدار دیوان در اجبار ثالث

مسئله دیگر، پیوند داوری با یک محدوده سرزمینی است. آنچه روشن است؛ داوری ذاتاً با یک قلمرو سرزمینی که همان کشور مقر داوری است گره خورده و نباید به عنوان فرآیندی کاملاً مستقل از نظام حقوق ملی و قوانین موضوعه و امری آن فرض شده و فرآیندی شکل یافته در خلأ تلقی شود (نصیران و کریمی، ۱۴۰۳: ۳۷۸)؛ از این منظر، قوانین مقر داوری می‌تواند بر شیوه جریان کشف دلیل اثر بگذارد (صمدی مله و مافی، ۱۴۰۰: ۲۴۸)؛ فرآیند تحصیل ادله از اشخاص ثالث از جمله مواردی است که تابع قواعد آمره محل داوری^۱ است نه قانون حاکم بر ماهیت دعوا^۲. تحصیل دلیل از اشخاص ثالث غیر طرف، در بسیاری از کشورها یک موضوع حاکمیتی و آئینی تلقی می‌شود. از این رو تا فرآیند تحصیل دلیل از اشخاص ثالث توسط کشور محل داوری مشروع تلقی نشود، این امکان برای دیوان داوری فراهم نخواهد شد. این موضوع در جایی بیشتر نمود می‌یابد که شخص ثالث، حاضر به ارائه دلیل نمی‌شود و از درخواست دیوان مبنی بر ارائه دلیل امتناع می‌کند؛ موضوع ضمانت اجرای این امتناع و یا صدور دستورات اجرایی در این خصوص از جمله مواردی است که تنها در حیطه صلاحیت و اقتدار محاکم ملی قابل اعمال است (Wigwe, 2012:245). دیوان داوری فی‌نفسه، این صلاحیت را ندارد که در حوزه اعمال حاکمیتی دولت‌ها دخالت کرده و قدم در قلمرو دادگاه‌های ملی بگذارد؛ این مورد، از مهم‌ترین مصادیق تجلی قواعد آمره و نظم عمومی کشورهاست که دیوان داوری حتی به موجب اختیارات واگذار شده توسط طرفین اختلاف، قادر نیست که آن را مخدوش سازد و اشخاص ثالث را ملزم به ارائه دلیل کند، زیرا اساساً دیوان داوری به عنوان یک نهاد خصوصی فاقد قدرت اجرایی و امکانات دادگاه‌های ملی است. بر این اساس، طرفین دعوا نمی‌توانند با تفویض اختیار به دیوان داوری باعث شوند جریان داوری در مغایرت با قواعد امری و نظم عمومی

---

1. Lex Arbitri
2. Lex Causae

کشور مقر دآوری به اجرا درآید (Juntia, 2012:46). با وجود این، برخی از کشورهای پیشرو در زمینه دآوری با عنایت به برخی ضرورت‌ها، به وضع قوانینی در این زمینه پرداخته‌اند که در ادامه به تفصیل به آن پرداخته خواهد شد.

۳. تحصیل دلیل از اشخاص ثالث در نظم دآوری کنونی

هرچند که امکان تحصیل دلیل از اشخاص ثالث، همچنان توسط بسیاری از کشورها و اسناد بین‌المللی ناشناخته و مغفول باقی مانده، با این حال ضرورت بررسی این امکان در زمانه‌ای که روزبه‌روز بر قلمرو دآوری و اقبال به آن افزوده می‌شود، بیش‌ازپیش آشکار است. بر این اساس، جهت توضیح سازوکار این نهاد در نظام‌های حقوقی پیشرو در دآوری و تأکید بر محدودیت‌های وارد بر آن، ضمن تبیین موضع نظام حقوقی ایران در این خصوص، به بررسی نظام‌های حقوقی ایالات متحده و انگلیس و نیز سند بین‌المللی کانون وکلای بین‌المللی در زمینه تحصیل دلیل خواهیم پرداخت.

۳-۱. تحصیل دلیل از شخص ثالث در نظام دآوری ایران

مسئله تحصیل دلیل از اشخاص ثالث، در نظام حقوقی ایران جایگاهی نیافته است و نه در قوانین مصوب و نه در رویه‌های موجود، نشانی از پذیرش چنین نهادی به چشم نمی‌خورد. به بیان دیگر، قانون‌گذار ایرانی به نحو صریح یا ضمنی، امکان الزام اشخاص ثالث به ارائه اسناد یا ادای توضیح در فرآیند دآوری را به رسمیت نشناخته است. شاهد روشن این رویکرد، نحوه اقتباس قانون‌گذار از قانون نمونه آنستیرال در «قانون دآوری تجاری بین‌المللی» است. ماده ۲۷ قانون نمونه مقرر می‌دارد که: «دیوان دآوری یا هر یک از طرفین می‌توانند با موافقت دیوان از دادگاه صلاحیت‌دار درخواست مساعدت در امر تحصیل دلیل کنند و دادگاه نیز در چارچوب صلاحیت خود می‌تواند چنین درخواستی را اجرا کند». با وجود تأثیرپذیری آشکار قانون دآوری تجاری بین‌المللی

ایران از قانون نمونه، این بخش به طور کامل اقتباس نشده و قانون گذار، هیچ تصریحی به امکان تحصیل دلیل از اشخاص ثالث نکرده است (مافی، ۱۳۹۷: ۲۴۴).

این عدم اقتباس - که آگاهانه به نظر می رسد - را می توان ناشی از واقعیت نهادی داوری در ایران دانست. نهاد داوری در نظام حقوقی ایران، هنوز به طور کامل نضج نیافته و همچنان فضای بی اعتمادی نسبت به داوری - چه در میان نهادهای قانون گذار و چه در نزد محاکم - حاکم است. در چنین بستری، پذیرش نهادی چون تحصیل دلیل از اشخاص ثالث که به طور استثنایی دامنه داوری را به خارج قلمرو طرفین اختلاف تسری می دهد، به عنوان امری خلاف اصل تلقی شده است. بدین ترتیب، محدود ماندن دامنه داوری به طرفین اختلاف و جلوگیری از تسری آثار آن به اشخاص ثالث، بازتابی از سیاست کلی قانون گذار در محدود نگاه داشتن قلمرو داوری و پرهیز از گسترش ابزارهایی است که ممکن است مداخله بی مورد دیوان داوری و طرفین اختلاف را در حقوق اشخاص خارج از قرارداد داوری هموار سازد.

با این حال، در «طرح جامع داوری» که هم اکنون در مرحله پیش از بررسی مجلس شورای اسلامی قرار دارد، نویسندگان در ماده ۳۱ تمهیداتی برای دسترسی به اسناد و اطلاعات نزد اشخاص ثالث پیش بینی کرده اند. بر اساس این ماده، در داوری های سازمانی، سازمان داوری می تواند با ذکر مشخصات اصحاب دعوا، اطلاعات مورد نیاز را از دستگاه های اجرایی و سایر اشخاص حقوقی ذی ربط مطالبه کند و مراجع مخاطب، جز در موارد تعارض با مصالح امنیتی یا نظم عمومی، مکلف به پاسخگویی در حدود قوانین خواهند بود. در داوری های موردی نیز داور اختیار دارد از دادگاه صالح درخواست استعلام یا اخذ اسناد را مطرح کند و دادگاه موظف است خارج از نوبت دستور لازم را صادر کند. علاوه بر این، خودداری از پاسخگویی به استعلامات موضوع این ماده، تخلف اداری محسوب شده و در صورت ورود خسارت به طرفین، موجب مسئولیت جبران خسارت خواهد بود.

با وجود بازتاب این رویکرد در «طرح جامع داوری»، با این حال، دو مانع اساسی می‌تواند در مسیر تحقق عملی این نهاد در نظام داوری ایران بروز یابد. نخست آنکه، در متن ماده شرایط و اوصاف سند یا اطلاعات قابل مطالبه از اشخاص ثالث از حیث ارتباط با دعوای مطروحه به‌صراحت ذکر نشده است و متن ماده، از نوعی اطلاق برخوردار است. در صورتی که امکان دسترسی به اسناد نزد اشخاص ثالث، به دلیل آنکه امری خلاف اصل تلقی می‌شود، باید در قالب ضوابطی مضیق و با تبیین اوصاف سند قابل مطالبه تعریف شود؛ بنابراین لازم است اسنادی که مطالبه می‌شوند از حیث ارتباط مستقیم با دعوا، تأثیرگذاری بر سرنوشت اختلاف و ضرورت برای کشف حقیقت واجد شرایط مشخص باشند تا درخواست طرفین یا دیوان داوری از توجیه حقوقی و منطقی برخوردار شود و به ابزاری برای سوءاستفاده تبدیل نشود. ثانیاً، پذیرش نهادی چون تحصیل دلیل از اشخاص ثالث درگرو رشد و بلوغ نهاد داوری و تقویت سازمان‌های معتبر و داوران حرفه‌ای است. صرف پیش‌بینی این سازوکار در متن قانون، بدون پشتوانه نهادی و حرفه‌ای کافی، می‌تواند نتیجه‌ای معکوس به همراه داشته باشد. چنانچه داوران فاقد تخصص و سازمان‌های داوری فاقد اعتبار لازم باشند، درخواست‌های تحصیل دلیل ممکن است بی‌مورد، غیرضروری یا فاقد ضابطه مطرح شوند و به‌جای کمک به کارآمد سازی فرآیند داوری، خود به عاملی برای اطاله دادرسی و افزایش بار مراجع قضایی در مقام مساعدت با داوران بدل شود. بدین ترتیب، موفقیت این نهاد نه تنها درگرو تصویب مقررات قانونی دقیق، بلکه وابسته به ارتقای بستر نهادی و حرفه‌ای داوری در کشور است.

۳-۱-۱. تحصیل دلیل از شخص ثالث در نظام داوری آمریکا

یکی از اصول نظام حقوقی کامن لا که از حقوق اصحاب دعوا محسوب می‌شود، آن است که هر طرف دعوی مکلف است کلیه ادله مرتبطی را که در اختیار دارد، به استثنای اطلاعات مشمول مصونیت قانونی را در اختیار طرف دیگر قرار دهد

(Holtzoff, 1942:205; Bone, 2012:1). این فرآیند، در نظام حقوق عرفی کشف دلیل^۱ نامیده می‌شود. آنچه برای درک بهتر مفهوم کشف و توضیح سازوکار آن ضروری به نظر می‌رسد، بررسی آیین دادرسی مدنی قابل اجرا در دادگاه‌های نظام حقوق عرفی، علی‌الخصوص نظام دادرسی ایالات متحده است. اساساً رسیدگی در این نظام به دو مرحله پیش از رسیدگی^۲ و در جریان رسیدگی^۳ تقسیم می‌شود. در مرحله نخست، وکلای طرفین به منظور اجتناب از بلا تکلیفی و غافل‌گیری، دعوای خود را سازمان‌دهی و به‌طور فعال و گسترده ادله خود را جمع‌آوری، شهود خود را انتخاب و با آن‌ها درباره موضوع مورد گواهی گفتگو می‌کنند. (صمدی مله و مافی ۱۴۰۰: ۲۴۱). از این رو، وجه تمایز اصلی این نظام در وجود مرحله مقدماتی و کشف گسترده اسناد خلاصه می‌شود که در اصطلاح به این فرآیند، کشف ادله پیش از رسیدگی^۴ می‌گویند.

نظام داوری آمریکا، جزو معدود نظام‌هایی است که به شیوه‌ای گسترده به شناسایی زمینه‌های تحصیل دلیل از اشخاص ثالث پرداخته است. بر این اساس، به‌موجب ماده ۷ قانون داوری فدرال داوران یا اکثریت آن‌ها این اختیار را دارا هستند که اشخاص ثالث را برای حضور و ارائه اسناد و مدارک مرتبط که برای دیوان ضروری تشخیص داده می‌شوند احضار کنند. این حق [در صورت عدم تمکین اشخاص ثالث] از طریق درخواست دیوان داوری به دادگاه ناحیه‌ای^۵ ایالات متحده در حوزه‌ای که دیوان در آن مستقر است قابل اجرا است (O' Malley & Conway, 2005:375-376).

دادگاه‌ها به‌طور کلی، توافق دارند که اختیارات داوران برای اجبار به ارائه ادله ذیل ماده ۷ شامل اشخاص ثالث نیز می‌شود، مشروط به آنکه این الزام در چارچوب جلسه استماع (نه در مرحله پیش از رسیدگی) و در حضور داوران باشد، خواه جلسه استماع

-
1. Discovery of Evidence
  2. Pre-trial
  3. In trial
  4. Pre-trial Discovery
  5. district court

در ماهیت اختلاف بوده یا جنبه مقدماتی داشته باشد. با این حال، در مورد گستره این اختیار و امکان کشف ادله از اشخاص ثالث پیش از جلسه استماع به همان شیوه که در دادرسی مدنی مرسوم است، در میان دادگاه‌ها اختلاف نظر وجود دارد (Meshel, 2021:14).

دادگاه تجدیدنظر حوزه سوم^۱ در پرونده شرکت هی گروپ علیه شرکت ای.بی.اس آکوئسیژن^۲، رأی دادگاه ناحیه‌ای را که شخص ثالثی را به ارائه اسناد پیش از جلسه داوری ملزم کرده بود، نقض کرد. این دادگاه با استناد به صراحت متن ماده ۷ قانون داوری فدرال چنین نتیجه‌گیری کرد که این ماده اجازه الزام اشخاص ثالث به ارائه اسناد، پیش از جلسه رسیدگی را نمی‌دهد (Smit et al, 2010:5). اما برخی حوزه‌های قضایی دیگر رویکرد متفاوتی را اتخاذ کرده‌اند. در پرونده شرکت کامست علیه مؤسسه نشنال ساینس^۳ که توسط دادگاه تجدیدنظر حوزه چهارم ایالات متحده بررسی شد، دادگاه چنین نتیجه گرفت که بر اساس صراحت متن ماده ۷ این ماده به داوران اختیار صدور دستور برای ادای شهادت یا ارائه اسناد از سوی شخص ثالث پیش از جلسه استماع را نمی‌دهد. با این وجود، دادگاه چنین حکم کرد که در صورت اثبات «نیاز ویژه»، دادگاه‌های ناحیه‌ای ملزم به تبعیت از دستور احضار شخص ثالث پیش از جلسه رسیدگی می‌شوند؛ این دادگاه در بیان تعریف عبارت «نیاز ویژه» چنین اظهار داشت: «حداقل یک طرف باید نشان دهد که ادله مورد درخواست از هیچ طریق دیگری قابل دسترسی نیست» (Smit et al, 2010:8-9).

بررسی رویکرد دادگاه‌های ایالات متحده نسبت به ماده ۷ قانون داوری فدرال، نشان از محدود بودن اختیارات داوران و طرفین اختلاف در الزام اشخاص ثالث به ارائه ادله است. صرف نظر از آنکه این درخواست تنها با موافقت داوران و یا اکثریت آنان تحقق

1. Third Circuit

2. Hay Group, Inc v. E.B.S Acquisition Corp, 360 F.3d 404 (2004)

3. Comsat Corporation v. National Science Foundation, 190 F.3d 269 (1999)

می‌یابد، با این حال اکثریت دادگاه‌ها، کشف ادله در جلسه پیشا رسیدگی را مجاز نمی‌دانند و تنها در مرحله رسیدگی تحصیل دلیل از اشخاص ثالث را پذیرفته‌اند. مطابق تفسیر اکثریت دادگاه‌ها از قانون داوری فدرال اظهارات شخص ثالث تنها در یک جلسه رسیدگی و در حضور داوران وقوع می‌یابد؛ با این وجود، قوانین ایالتی^۱ که مبتنی بر قانون داوری متحدالشکل آمریکا^۲ و نسخه بازبینی شده^۳ آن هستند (Salomon & Friedrich:2018:326)، افزون بر پیش‌بینی امکان تحصیل دلیل از اشخاص ثالث، این امکان را فراهم می‌کنند که بنا به درخواست یکی از طرفین به شرط تأیید و اجازه داوران، اظهارات شفاهی از شاهد ثالثی که امکان احضار او وجود ندارد یا قادر به حضور در جلسه رسیدگی نیست اخذ شود. این امر باید مطابق با شرایط و ترتیباتی که داوران تعیین می‌کنند، انجام شود (Shapiro, 2022:6).

در زمینه مساعدت دادگاه‌های ایالات متحده به دیوان‌های داوری مستقر در خارج از کشور آمریکا، در فرآیند تحصیل دلیل به‌طور کلی، نظرات و آرا متشکلی شکل گرفته است. این تشتت ریشه در تفاسیر متعدد دادگاه‌های آمریکا از بخش ۱۷۸۲ از عنوان ۲۸ (قضائی) قانون مدون ایالات متحده^۴ و عدم اصلاح آن دارد. به‌موجب این قانون دادگاه‌های ناحیه‌ای اجازه دارند تا شهادت، اظهارات و اسناد را برای رسیدگی در یک دادگاه خارجی یا بین‌المللی از افراد مقیم یا حاضر در حوزه قضائی خود دریافت کنند؛ با آنکه رویکرد کلی نسبت به امکان تفسیر این قانون برای فراهم‌سازی مساعدت

۱. ایالت‌ها از دو قانون متحدالشکل به نام‌های قانون یکنواخت داوری (UAA) و قانون یکنواخت داوری اصلاح شده (RUAA) پیروی می‌کنند.

2. Uniform Arbitration Act (1995)

3. Revised Uniform Arbitration Act (2000)

4. Title 28. Judiciary and Judicial Procedure of United States Code Annotated (USCA)

در نظام حقوقی آمریکا، قانون مدون ایالات متحده مجموعه‌ای از قوانین فدرال است که به صورت موضوعی سازمان‌دهی شده و به هر بخش جامع آن عنوان (Title) گفته می‌شود. هر عنوان شامل مواد قانونی متعددی است که به صورت بخش (Section) شماره‌گذاری می‌شوند.

دادگاه‌های ایالات متحده به دیوان‌های داوری خصوصی خارج از این کشور، با تفسیر لفظی و مضیق از این قانون تنها به مراجع قضایی خارجی محدود شده بود، با این حال حکم دیوان عالی ایالات متحده در پرونده *ایتل علیه شرکت آدونسد میکرو دیوایسز*^۱، باب تازه‌ای را در توسعه دامنه شمول این قانون نسبت به نهادهای غیر قضائی گشود؛ در پرونده مذکور که در اداره کل رقابت اتحادیه اروپا مطرح شده بود، دیوان عالی ایالات متحده^۲ پس از فرازوفرودهای فراوان با تفسیر گسترده این قانون، درخواست اداره مذکور مبنی بر ارائه اسناد موجود در حوزه‌های ایالات متحده را پذیرفت؛ تفسیر گسترده از این قانون این امکان را فراهم ساخت که دادگاه‌ها بتوانند دامنه شمول این ماده را شامل رسیدگی‌های داوری نیز بکنند (Smit et al, 2008:16-19). با این حال، آخرین موضع نظام حقوقی آمریکا در پرونده شرکت *زد اف اتوموتیو علیه شرکت لوکس شیر*^۳ تجلی یافت. دیوان عالی برای محدودسازی دامنه بخش ۱۷۸۲ به قصد قانون‌گذار استناد کرد و دریافت که ماده ۱۷۸۲ تنها نهادهای حاکمیتی را شامل می‌شود و نه نهادهای خصوصی. مقصود از «یک مرجع رسیدگی خارجی یا بین‌المللی»^۴ در متن بخش ۱۷۸۲، یک مرجع قضایی است که اعمال صلاحیت حاکمیتی می‌کند و مؤسسه داوری آلمان که _ مرجع داوری صالح در دعوای اخیر بود _ مشمول آن نیست. از سوی دیگر هدف ماده، تشویق همکاری دولت‌های خارجی و احترام به آنهاست. نهادهای خصوصی صرفاً به دلیل حاکمیت قوانین بر آنها و اجرای آرا صادره از این مراجع توسط دادگاه‌های ملی، نهادهای حکومتی محسوب نمی‌شوند. همچنین نیز تفسیر موسع، امکان دسترسی گسترده به اطلاعات گسترده‌تر از آنچه در قانون داوری فدرال مجاز شمرده شده را فراهم می‌کند (Silberman, 2022:315 & Barto, 2023:65).

1. Intel Corp. v. Advanced Micro Devices, Inc., 542 U.S. (2004)

2. supreme court of united state

3. ZF Automotive US, Inc. v. Luxshare Ltd, 596 U.S (2022)

4. ribunal foreign or international

همچنین قواعد انجمن داوری آمریکا^۱ مصوب ۲۰۱۳، در بند ۴ از قاعده ۳۴ به امکان تحصیل دلیل از اشخاص ثالث اشاره کرده است؛ همچنین، در بخش رویه‌های مربوط به دعاوی تجاری بزرگ و پیچیده، در بند ۶ از قاعده ۳۳ آن، صدور دستور اخذ اظهارات شفاهی از شخص ثالثی که اطلاعات مرتبط و مؤثر بر نتیجه دعوا دارد را مجاز می‌داند؛ اما این تجویز دارای محدودیت‌هایی است؛ اولاً، ارائه دلیل باید موجه و مرتبط با دعوا بوده و مؤثر در نتیجه آن باشد؛ ثانیاً، در صدور این دستور باید شرایط رسیدگی کارا و تسریع شده داوری لحاظ شود. از این رو به‌طور کلی، با وجود آنکه در نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا نسبت به دیگر کشورها، قوانین و رویه‌های بسیاری در جهت تجویز امکان تحصیل دلیل از اشخاص ثالث به رسمیت شناخته شده است، با این حال گستره این امکان توسط رویه قضایی دادگاه‌ها با تفسیر مضیق از قوانین موجود، محدود شده است. این محدودیت‌ها به‌طور عمده با در نظر گرفتن اوصاف مختص به داوری، همچون سرعت در رسیدگی و کاهش هزینه‌ها و از همه مهم‌تر عدم تحمیل بار اضافه به اشخاص ثالث است.

۳-۱-۲. تحصیل دلیل از شخص ثالث در نظام داوری انگلیس

مهم‌ترین قانون مدون در این مورد، قانون داوری مصوب سال ۱۹۹۶^۲ است که به‌موجب آن دادگاه‌های انگلستان معمولاً به دو شیوه به طرفین داوری در رسیدن به

۱. انجمن داوری آمریکا یک نهاد خصوصی در زمینه داوری است که در زمینه‌های تجاری، بخش قابل توجهی از اختلافات، مطابق قواعد آن حل و فصل می‌شوند.

2. "An Arbitrator or other person authorized by law to subpoena witnesses or documents may do so upon the request of any party or independently."

3. "In exceptional cases, at the discretion of the arbitrator, upon good cause shown and consistent with the expedited nature of arbitration, the arbitrator may order depositions to obtain the testimony of a person who may possess information determined by the arbitrator to be relevant and material to the outcome of the case..."

۴. اصلاحیه ۲۰۲۵ قانون داوری ۱۹۹۶ با الحاق عبارت «اعم از در خصوص یکی از طرفین یا هر شخص دیگر» به بند (۱) بخش ۴۴ قانون داوری ۱۹۹۶، دامنه اختیارات دادگاه را توسعه داده و امکان صدور دستورات حمایتی

ادله‌ای که نزد اشخاص ثالث قرار دارند کمک می‌کنند. درخواست مساعدت از دادگاه برای تحصیل ادله می‌تواند به‌طور مستقل، توسط طرفین و با توافق آنان صورت پذیرد یا با تأیید هیئت داورى انجام پذیرد. در هر دو حالت، هدف احترام به اصل استقلال اراده مطابق با موافقت‌نامه داورى و نیز جایگاه هیئت داورى به‌عنوان مرجع اداره‌کننده فرآیند داورى است (Raess, 2020:169). از این رو، بر اساس بخش ۴۳ این قانون، دادگاه اختیار دارد که «حضور شاهد را در مقابل دادگاه برای ادای شهادت شفاهی یا ارائه مدارک یا سایر ادله مادی تأمین کند». علاوه بر این، طبق قسمت الف از بند ۲ بخش ۴۴، دادگاه می‌تواند «ادای شهادت شهود را دستور دهد». هرچند هر دو بخش می‌توانند به طرفین در داورى در تحصیل دلیل از اشخاص ثالث کمک کنند، اما در الزامات، دامنه و کاربرد عملی آن‌ها تفاوت‌های قابل توجهی وجود دارد. در صورتی که یک شخص ثالث مطابق بخش ۴۳ از ارائه ادله امتناع کند، بر اساس بخش ۴۳، دادگاه‌ها ممکن است مداخله کنند و حضور شخص ثالث را در یک جلسه داورى اجبار کنند، چه اجبار برای ادای شهادت شفاهی و چه برای ارائه مدارک خاص. در شرایط مناسب، بخش ۴۳ می‌تواند ابزاری قدرتمند و عملی برای تأمین ادله از اشخاص ثالث غیر طرف در راستای مساعدت به روند داورى باشد. با این حال، استفاده از قدرت دادگاه تحت این ماده محدودیت‌هایی دارد و تابع شرایط خاصی است. اولاً، دادگاه تنها می‌تواند اشخاص ثالثی را احضار کند که در پادشاهی متحده هستند و تنها می‌تواند از آن‌ها بخواهد که در یک جلسه داورى که در انگلستان، ولز یا ایرلند شمالی برگزار می‌شود، حضور یابند. دوم، درخواست ذیل بخش ۴۳ نیاز به اجازه دیوان داورى یا توافق طرفین دارد. دادگاه تنها در صورتی مداخله می‌کند که دادگاه داورى قادر به اقدام در این خصوص نباشد. درنهایت، دادگاه‌ها محدودیت‌هایی در مورد دامنه و نوع

نه تنها نسبت به طرفین داورى بلکه نسبت به اشخاص ثالث را نیز پیش‌بینی کرده است. با این حال، رویه قضایی انگلستان پیش از این اصلاحات نیز در مواردی اختیار دادگاه در خصوص تحصیل دلیل از اشخاص ثالث را به رسمیت شناخته بود.

درخواست‌هایی که پذیرفته خواهند شد، اعمال کرده‌اند. درخواست تنها در صورتی از طرفین اختلاف پذیرفته خواهد شد که در مورد مدارک خاص و قابل‌شناسایی مطرح شود. درخواست برای دسته‌های وسیع مدارک به احتمال زیاد موفق نخواهد بود. علاوه بر این، دادگاه‌ها معمولاً باید اطمینان حاصل کنند که مدارک درخواستی مرتبط و مؤثر هستند (Speller et al, 2022:3).

در این راستا، رأی دیوان عالی (شعبه تجاری) در دعوای بانک بی.ان.پی پاریس و دیگران علیه دیلویت و توش ال.ال.پی^۱ که در نوامبر ۲۰۰۳ صادر شد، بیانگر آن است که دامنه کشف اسناد از شخص ثالث در چارچوب این قانون به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای محدود است. در این پرونده، دادگاه به بررسی درخواست تحصیل دلیل از اشخاص ثالث به‌موجب بخش ۴۳ قانون داوری پرداخت. این ماده اجازه می‌دهد تا طرفین از «رویه‌های قضایی موجود در دعوای دادگاهی» برای الزام اشخاص ثالث به حضور نزد هیئت داوری، با هدف ادای شهادت شفاهی یا ارائه اسناد یا سایر ادله مادی استفاده کنند. در این تصمیم، دادگاه به تفسیر دامنه مفهوم «ارائه اسناد» در ماده مذکور پرداخت. احضاریه صادره توسط دادگاه نخستین، دامنه‌ای کلی از اسناد را شامل می‌شد و از شخص ثالث خواسته شده بود «یادداشت‌ها، یادداشت‌های اداری و یا سایر اسناد» مربوط به یکی از مسائل محوری اختلاف را ارائه کند. دیوان عالی چنین درخواستی را با مفاد بخش ۴۳ منطبق ندانست. دادگاه چنین استدلال کرده بود که باید میان دو نوع درخواست تمایز قائل شد: نخست، درخواست‌هایی که هدف آن‌ها بررسی کلی اسناد جهت تعیین میزان ارتباط آن‌ها با دعواست که در این صورت تحت شمول بخش ۴۳ قرار نمی‌گیرند و در نتیجه مساعدت دادگاه‌ها را منتفی می‌کند؛ دوم، درخواست‌هایی که متضمن اشاره به اسناد معین بوده و هدف از آن‌ها، ارائه مستقیم به‌عنوان دلیل اثباتی در جریان رسیدگی داوری است. به تعبیر دیگر، دادگاه میان درخواست‌هایی که صرفاً

1. *BNP Paribas & Ors v. Deloitte & Touche LLP*, EWHC 2874, (2003)

مبتنی بر ظن نسبت به وجود و ارتباط اسناد هستند و درخواست‌هایی که مبتنی بر علم و قطع نسبت به وجود اسناد مشخص و نقش آن‌ها در اثبات یک واقعیت مرتبط با دعوا هستند تمایز قائل شد. به این ترتیب، دادگاه‌های انگلستان با تفسیر مضیق از ماده ۴۳ قانون داورى ۱۹۹۶، دامنه بهره‌گیری از ابزار کشف اسناد را در بستر داورى به نحو چشمگیری با خاطرنشان ساختن ضوابط این درخواست محدود ساختند (O' Malley & Conway, 2005:377-378).

همچنین، طبق بند ۴ بخش ۴۳، احضار شاهد ثالث نمی‌تواند در مورد مدارک محرمانه صورت گیرد. با این حال، چنانچه شرایط درخواست ارائه دلیل از اشخاص ثالث رعایت شود، دادگاه احضار شاهد را به همان شکلی که در دادرسی‌های حقوقی انگلیس صادر می‌شود، صادر خواهد کرد و در این مورد اثر قانونی مشابهی خواهد داشت. در بیشتر موارد، دادگاه برای ارسال احضاریه شخص ثالث اقدام خواهد کرد؛ در صورتی که شخص ثالث بدون عذر موجه در جلسه داورى حاضر نشود، غیبت او ممکن است به عنوان توهین به دادگاه مشمول مجازات شود. بخش ۴۴ به صراحت از نقش و قدرت دادگاه‌ها در حمایت از روند داورى اذعان دارد. این بخش مقرر می‌دارد که در موارد خاص، دادگاه همان قدرت‌هایی را که در زمینه دادرسی‌های حقوقی انگلیس دارد برای صدور دستورات در حمایت از داورى دارا است. این موارد ممکن است شامل، اخذ شهادت از شهود و حفظ و ارائه ادله باشد (Speller et al, 2022:3-4).

همچنین لازم به ذکر است که دادگاه‌های انگلیس به طرفین داورى‌های خارجی در تحصیل ادله موجود نزد اشخاص ثالث که واقع در حیطه صلاحیت آنان باشد کمک خواهند کرد؛ این مطلب به حکم بند ۳ بخش ۲ قانون مذکور در مورد داورى‌های خارجی اعمال می‌شود. بر این اساس، دادگاه‌های انگلیس در صورتی که مقرر داورى خارج از انگلیس و ولز یا ایرلند شمالی بوده و یا اینکه اصلاً مقری برای داورى معرفی یا تعیین نشده باشد اختیار خواهند داشت، اقدامات مربوط به تأمین حضور شاهد و ارائه اسناد را تحت بخش ۴۳ قانون مذکور انجام داده و همچنین مساعدت‌های لازم

جهت حمایت از رسیدگی داوری را اعمال کنند. البته دادگاه‌ها این اختیار را دارا هستند که در صورت نامناسب^۱ بودن درخواست طرفین، از اعمال چنین اختیاری امتناع ورزند (لیو و دیگران، ۱۳۹۱: ۵۸۵). زمانی که ادله موردنظر در اختیار یک شخص یا نهاد خصوصی باشد، دادگاه‌های انگلستان خود را کاملاً صالح برای اعمال اختیار در صدور دستور جهت ارائه ادله از سوی شخص ثالث در حمایت از داوری حتی در صورتی که محل داوری در خارج از کشور باشد تلقی می‌کنند. برای نمونه، در پرونده *A علیه C*^۲ هیئت داوری مستقر در نیویورک، به خواهان اجازه داد تا از دادگاه انگلستان تقاضا کند شاهی را که در دعوای داوری طرف دعوا نبود، اما در انگلستان حضور داشت را ملزم به ادای شهادت کند. مسئله مورد مناقشه اصلی در این پرونده آن بود که حدود صلاحیت دادگاه انگلستان برای صدور دستور علیه شخص ثالث، طبق بخش ۴۴ از قانون داوری انگلستان چگونه باید تفسیر شود، آن هم در شرایطی که محل داوری خارج از حوزه قضایی انگلستان است. در این پرونده، دادگاه تجدیدنظر حکم دادگاه بدوی را نقض کرد و اعلام داشت که دادگاه‌های انگلستان از اختیار لازم برای صدور دستور جهت تحصیل ادله از شخص ثالث به داوری بر اساس قسمت الف از بند ۲ بخش ۴۴ قانون داوری برخوردار هستند، فارغ از اینکه محل داوری در کجا قرار دارد. این اختیار با قیودی همراه است؛ از جمله اینکه طرفین داوری نباید طبق توافق خود این اختیار را از دادگاه سلب کرده باشند و در خصوص داوری خارجی، دادگاه باید قانع شود که اعمال این اختیار بر اساس بند ۲ (۳) قانون داوری، «نامناسب» نیست (Mu, 2022: 309-310).

1. Inappropriate

2. *A v. C*, [2020] EWCA (Civ) 409, [2020] 1 W.L.R. 3504 (England)

۳-۱-۳. تحصیل دلیل از شخص ثالث در قواعد داوری قانون وکلای بین‌المللی

قواعد قانون وکلای بین‌المللی شیوه‌ای محدود و هدفمند برای ارائه اسناد را پیش‌بینی کرده و درخواست‌های طرفین را مشمول شرایط و محدودیت‌های خاصی می‌کند. این قواعد همچنین جزء معدود اسناد بین‌المللی است که امکان تحصیل دلیل از اشخاص ثالث را بررسی کرده است. در همین راستا، بند ۹ ماده ۳^۱ قواعد قانون وکلای بین‌المللی راجع به تحصیل دلیل از شخص ثالث بر همین موضوع اشاره دارد. مطابق این قاعده، چنانچه یک طرف بخواهد اسناد را از شخص یا سازمانی که طرف داوری نیست و خود قادر به اخذ آن اسناد نیست، دریافت کند، می‌تواند در مهلتی که توسط دیوان داوری تعیین شده، از دیوان داوری درخواست کند تا هر اقدامی که «از نظر قانونی ممکن» است را برای تحصیل اسناد مورد نظر انجام دهد، یا از دیوان داوری اجازه بگیرد تا خود این اقدامات را انجام دهد.

لازم به ذکر است که قواعد (IBA) صرفاً به‌عنوان چارچوبی که تعیین‌کننده ضوابط درخواست برای دسترسی به اسناد از اشخاص ثالث است عمل می‌کنند، زیرا تدابیر موقت واقعی و قابل اعمال برای دستیابی به چنین اسنادی، تابع قوانین حاکم بر محل داوری است. به همین دلیل است که قواعد (IBA) دیوان داوری را موظف به پیگیری این درخواست در چارچوب‌های قانونی ممکن می‌کند؛ امکان تحقق این درخواست، بیشترین ارتباط را با موضع نظام حقوقی محل داوری دارد؛ زیرا تنها در صورتی این مهم تحقق می‌یابد که آن نظام حقوقی امکان تحصیل دلیل از اشخاص ثالث در فرآیند داوری را به رسمیت بشناسد. با حصول این شرایط است که امکان اجرای این قاعده تحت بند ۹ ماده ۳ تحقق می‌یابد. توسل دیوان داوری به اجرای این اختیارات گسترده

1. "If a Party wishes to obtain the production of Documents from a person or organization who is not a Party to the arbitration and from whom the Party cannot obtain the Documents on its own, the Party may, within the time ordered by the Arbitral Tribunal, ask it to take whatever steps are legally available to obtain the requested Documents, or seek leave from the Arbitral Tribunal to take such steps itself..."

آیینی تحت قواعد (IBA) به این معنا نیست که دیوان می‌تواند این اختیارات را نسبت به اشخاص ثالث اعمال کند، زیرا اساساً دیوان داوری فاقد صلاحیت ذاتی نسبت به اشخاص ثالث است؛ بنابراین، دیوان داوری تنها به اندازه‌ای نسبت به اشخاص ثالث اختیار دارد که قوانین حاکم بر داوری اجازه می‌دهند. به همین دلیل است که قواعد (IBA) تنها مقرر می‌دارند که دیوان می‌تواند از هر وسیله قانونی که در اختیار دارد استفاده کند (Kankkunen, 2014:60).

با این حال درخواست ارائه اسناد از اشخاص ثالث در چارچوب قواعد (IBA) هم مطلق نخواهد بود و تنها در صورت تحقق شرایط و ضوابطی که در بخش اخیر بند ۹ ماده ۳ بیان شده، با آن موافقت می‌شود. این شرایط عبارت‌اند از: نخست؛ اسناد موردنظر باید «مرتبط با دعوی^۱» و «مؤثر بر نتیجه آن^۲» باشند. دوم؛ شرایط عمومی درخواست ارائه اسناد مطابق بند ۳ ماده ۳ این قواعد رعایت شده باشد. سوم؛ هیچ‌کدام از موارد احتمالی اعتراض در بند ۲ و ۳ از ماده ۹ از جانب شخص ثالث ایراد نشده باشد یا داور به صلاحدید خود درخواست ارائه دلیل را مشمول آن تلقی نکند.

در شق (ب) از بند ۳ ماده ۳ این قواعد به دو مفهوم ارتباط^۳ و اثربخشی^۴ اشاره شده و درخواست ارائه اسناد را از حیث اوصاف و شرایط مشمول تحقق این شرایط دانسته است. با وجود درخواست‌های مکرر ارائه راهنمایی بیشتر در مورد این دو مفهوم، کارگروه بازنگری ۲۰۲۰ چنین اصلاحی را در متن مقررات پیشنهاد نکرد؛ زیرا در جریان تبادل پیش‌نویس‌ها و نظرات در تابستان ۲۰۱۹ مشخص شد که دستیابی به اجماع گسترده در جامعه داوری در مورد تعریفی دقیق و مختصر از این اصطلاحات بسیار دشوار است. علاوه بر این، تعریف این مفاهیم می‌توانست انعطاف‌پذیری دیوان داوری را در ارزیابی اهمیت اسناد برای نتیجه دعوی و ارتباط آن‌ها با مسائل مورد اختلاف، با توجه به شرایط

---

1. relevant to
2. material to
3. Relevancy
4. Materiality

خاص هر پرونده محدود کند (Neuhaus et al, 2023:42). با این حال، به نظر برخی از حقوقدانان، یک سند زمانی «مرتبط» تلقی می‌شود که برای اثبات ادعای واقعی^۱ طرف درخواست کننده درباره پرونده حاضر یا رد ادعاهای طرف مقابل مناسب باشد. همچنین، یک سند زمانی «اثربخش» در نتیجه دعوا تلقی می‌شود که سند مورد نظر برای دستیابی به نتیجه مطلوب در پرونده ضروری باشد و ادعای مذکور قبلاً به طریق دیگری اثبات نشده باشد (Catelli & Weinohrl-Bruggemann, 2024:3). همچنین طبق شق اول از بند ۳ ماده ۳ درخواست ارائه اسناد باید شامل «توصیفی با جزئیات کافی»^۲ برای شناسایی یک سند یا دسته‌بندی «محدود و مشخص»^۳ از اسناد باشد (Salmon & Friedrich, 2013:570). مفاهیم محدود و مشخص، ممکن است بر اساس پیشینه حقوقی داوران تفاسیر متفاوتی داشته باشد. توصیف ارائه شده باید به اندازه‌ای دقیق باشد که طرفی که می‌خواهد اسناد را ارائه بدهد بتواند تشخیص دهد که اسناد مورد درخواست در اختیار او هست یا خیر. چنانچه درخواست به‌طور کلی و بدون جزئیات کافی مطرح شود، ممکن است به‌عنوان یک جستجوی بی‌هدف^۴ تلقی شده و مردود اعلام شود (Catelli & Weinohrl-Bruggemann, 2024:3).

یک سند ممکن است تحت حمایت محرمانگی قانونی باشد یا طرفی که از وی درخواست ارائه اسناد شده است، به دلیل وجود مانع قانونی از ارائه آن منع شده باشد. طبق قواعد (IBA)، هیئت داورى باید بنا به درخواست یکی از طرفین یا به ابتکار خود، از پذیرش یا الزام به ارائه هر نوع سند، اظهارنامه، شهادت به‌طور کلی یا جزئی در صورت وجود مانع قانونی یا محرمانگی خودداری کند. این محرمانگی ممکن است ناشی از قوانین ملی یا اصول اخلاقی باشند که هیئت داورى آن‌ها را در پرونده قابل‌اعمال تشخیص دهد. در حقوق ملی کشورها، ممکن است انواع مختلفی از موانع

-
1. Factual Allegation
  2. Description in Sufficient Detail
  3. Narrow and specific
  4. Fishing Expedition

قانونی وجود داشته باشد؛ برخی از این موانع عبارت‌اند از: قوانین کیفری یا ممانعتی^۱ که به موجب آن‌ها اگر ارائه سند موجب مسئولیت کیفری یا تحمیل مجازات بر طرف ارائه دهنده اسناد شود، ممکن است مشمول قوانین منع افشاگری شود. همچنین قوانین راز داری بانکی^۲ از جمله این موانع است. اگر طرفی که ملزم به ارائه سند است، یک بانک باشد و افشای اسناد مربوط به مشتریان آن بانک را در معرض تحریم یا مجازات قرار دهد، این امر ممکن است یک مانع قانونی موجه تلقی شود. از دیگر موارد این ممانعت‌ها، قوانین حفاظت از داده‌ها و حریم خصوصی^۳ است. به این صورت که اگر ارائه اسناد مستلزم افشای مکاتبات خصوصی تحت حمایت قوانین حریم خصوصی باشد، ممکن است ناقض مقررات حفاظت از داده‌ها و در نتیجه غیر قابل پذیرش تلقی شود (Catelli & Weinohrl-Bruggemann, 2024:4-5).

همچنین اگر ارائه سند بار غیرمتمعارفی^۴ برای طرف ثالث ایجاد کند، در این مورد هیئت داوری می‌تواند از پذیرش سند خودداری کند. در این خصوص، هیئت داوری اختیار گسترده‌ای دارد تا تصمیم بگیرد که آیا اقدام لازم برای ارائه سند معقول است بار یا بار نامتعارف تلقی می‌شود. در این راستا، تناسب میان هزینه ایجاد شده برای ارائه سند و ارزش مالی دعوا از عوامل کلیدی هستند (Kankkunen, 2014:43). از دیگر مواردی که مربوط به اوصاف درخواست دلیل است و عدم تحقق آنان موجب منتفی شدن درخواست ارائه دلیل می‌شود، مفاهیم «صرفه‌جویی در روند رسیدگی»^۵ و «تناسب»^۶ در شق (چ) از بند ۲ ماده ۹ است. این اوصاف در اصلاح قواعد (IBA) در سال ۲۰۱۰ به این ماده اضافه شده‌اند که این موضوع نشان دهنده تأکید بیشتر قواعد اصلاح شده بر کارآمدی روند رسیدگی است. در نتیجه، داوران اکنون می‌توانند به‌طور

-
1. Prosecution or Blocking Statutes
  2. Banking Secrecy Provisions
  3. Data Protection or Privacy Laws
  4. Unreasonable Burden
  5. Procedural economy
  6. Proportionality

مؤثری با درخواست ارائه اسناد مخالفت کنند، به این استناد که چنین درخواستی به صرفه‌جویی در رسیدگی لطمه می‌زند، یا اهمیت آن برای دعوا متناسب نیست. این بند، ابزاری مؤثر در اختیار قرار می‌دهد تا از تلاش طرف مقابل برای به تأخیر انداختن روند داوری یا افزایش بی‌مورد هزینه‌ها از طریق درخواست‌های نامتناسب یا بیش‌ازحد جلوگیری کنند. از منظر تحلیلی می‌توان گفت که «تناسب» ذاتاً مفهوم صرفه‌جویی را نیز در برمی‌گیرد، زیرا درخواست‌های نامتناسب به‌طور طبیعی فرایند رسیدگی را پرهزینه‌تر و دشوارتر می‌سازند (Kankkunen, 2014:48). افزون بر این، مواردی همچون وجود ملاحظات مربوط به محرمانگی تجاری یا فنی^۱ مربوط به ارائه اسناد داخلی یک شرکت ممکن است مشمول مواردی شود که داور به‌موجب آن، درخواست تحصیل دلیل از شخص ثالث را رد کند؛ زیرا ممکن است این اطلاعات محرمانه، دارای ارزش اقتصادی بالایی باشند و ارائه آن به‌احتمال‌زیاد باعث ورود خسارت جدی به دارنده سند شود. از این رو، داور می‌تواند درخواست تولید سند را چنانچه دلایل رد آن را قانع‌کننده تشخیص دهد رد کرده یا دامنه آن را محدود کند.

همچنین حساسیت ویژه سیاسی یا نهادی^۲ در رابطه اسناد مربوط به سیاست‌های جدید دولتی، استراتژی‌های نظامی، الگوریتم‌های رمزنگاری یا اطلاعات بانک‌های مرکزی از دیگر موارد محدودیت‌های درخواست ادله از اشخاص ثالث باشند. این موارد T به‌ویژه در داوری‌های مرکز بین‌المللی حل و فصل اختلافات سرمایه‌گذاری^۳ اهمیت دارد. بر این اساس T چنانچه داور تشخیص دهد که دلایل ارائه شده در خصوص حساسیت سیاسی یا نهادی قانع‌کننده است T می‌تواند از ارائه اسناد موردنظر جلوگیری کند (Catelli & Weinohrl-Bruggemann, 2024:7). با ذکر مراتب اخیر قواعد (IBA) به‌عنوان جدیدترین و مهم‌ترین سند

1. Commercial or Technical Confidentiality

2. Special Political or Institutional Sensitivity

3. International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID)

تصویب شده، متضمن ضوابط و مقررات بیشتر و دقیق تری در خصوص ارائه ادله به معنای اعم و ارائه ادله توسط اشخاص ثالث به معنای اخص است و می‌تواند به‌عنوان سندی راهنما، برای تعیین ضوابط و فراهم‌سازی امکان مساعدت دادگاه‌های ملی و همگرایی بین‌المللی در این خصوص عمل کند.

فرجام سخن

اصل استقلال اراده، یکی از ارکان بنیادین داوری است که به طرفین اجازه می‌دهد حدود و چارچوب فرآیند حاکم بر ارائه ادله را آزادانه تعیین کنند. با این حال، این اصل در عمل با موانع و محدودیت‌های متعددی روبرو خواهد بود. این محدودیت‌ها دلالت بر این دارد که به‌عنوان یک قاعده کلی، اصل عدم امکان تحصیل دلیل از اشخاص ثالث در شرایط عادی است. با این حال، اگر قرار باشد که داوری به‌عنوان روشی جایگزین، مطرح و تشویق شود، ضرورت دارد که طرفین از امکان کشف حقیقت و فصل اختلاف به‌طور واقعی اطمینان یابند. علی‌الخصوص، در مواقعی که ادله مهم و تأثیرگذاری نزد اشخاص ثالث وجود دارد. در چنین شرایطی، اصرار بر پابندی مطلق به برخی از محدودیت نظری و عملی یاد شده می‌تواند به انکار عدالت و عدم کشف حقیقت در رسیدگی داوری بیانجامد. ممکن است ادله مهم و تأثیرگذاری نزد اشخاص ثالث وجود داشته باشد که در نتیجه دعوا مؤثر واقع شوند. از این رو، اگر طرفین نتوانند به درخواست ارائه آن ادله از اشخاص ثالث تحقق بخشند، ممکن است فرآیند داوری به‌عنوان روشی ناکارآمد تلقی شده و رغبت و تمایل به آن کاهش یابد. بر این اساس، ضرورت کارآمد سازی داوری ایجاب می‌کند که سیاست تقنینی کشورها چه در عرصه داخلی و چه در عرصه بین‌المللی به بررسی و ایجاد ظرفیت‌های موجود در این زمینه، جهت توانمندسازی رسیدگی‌های داوری تعلق گیرد. بدیهی است که درخواست دلیل از اشخاص ثالث نمی‌تواند مطلق باشد. بر این اساس، در این مسیر دادگاه‌ها به‌عنوان نماد

اقتدار و حاکمیت دولت‌ها که واجد صلاحیت قانونی برای اعمال قدرت الزام‌آور نسبت به اشخاص ثالث هستند، بیشترین نقش را در اجرایی سازی این فرآیند و بررسی شرایط مقرر برای این درخواست و تعیین حدود و ثغور آن ایفا می‌کنند. تجارب نظام‌های حقوقی پیشرو در داوری همچون ایالات متحده آمریکا و انگلستان و همچنین رهنمون‌های اسناد بین‌المللی از قبیل قواعد (IBA)، بیانگر آن است که در چارچوبی منضبط و با رعایت حقوق اشخاص ثالث و احترام به صلاحیت حاکمیتی دادگاه‌ها، می‌توان در مواردی امکان تحصیل دلیل از اشخاص ثالث را به رسمیت شناخت. در نتیجه، آنچه ضروری به نظر می‌رسد، تدوین چارچوبی قانونی و منسجم در خصوص شرایط، ضوابط و حدود استفاده از این امکان در فرآیند داوری است. پیشنهاد می‌شود این چارچوب پاسخگوی چند نیاز اساسی باشد: نخست، تعیین صلاحیت دادگاه‌های ملی جهت مساعدت به دیوان داوری در تحصیل دلیل از اشخاص ثالث و ضوابط اجرایی آن. دوم، تبیین دقیق معیارهای شکلی و ماهوی درخواست یکی از طرفین به دیوان داوری برای صدور دستور مربوط به تحصیل دلیل از شخص ثالث؛ سوم، ارزیابی دقیق ارتباط و ضرورت تحصیل دلایل مورد تقاضا از اشخاص ثالث در تأثیرگذاری بر نتیجه دعوا و نهایتاً، تعیین قلمرو و مصادیق ممنوعیت‌های این درخواست نظیر موارد مربوط به حقوق محرمانگی تجاری، اسرار دولتی و نهادی، یا اطلاعات فنی حساس که این موارد می‌توانند مطابق با زیست‌بوم حقوقی هر کشور و با در نظر گرفتن قواعد امری ذی‌ربط متفاوت باشند. از این رو، چنین تقنینی ضمن احترام به اصل استقلال اراده در واگذاری اختیار به دیوان داوری جهت تحصیل دلیل از شخص ثالث و تضمین کشف حقیقت در فرآیند داوری، می‌تواند نیازهای عملی دعاوی بین‌المللی را پاسخ داده و مشروعیت و اثربخشی داوری در مقام جایگزینی برای دادرسی‌های قضایی را افزایش دهد.

منابع

- بهمئی، محمدعلی و باستانی نامقی، رضا (۱۳۹۹). اصل حاکمیت اراده و محدودیت‌های آن در تحصیل دلیل در داوری‌های تجاری و سرمایه‌گذاری بین‌المللی، *مجله حقوقی بین‌المللی*، ۳۷(۶۳)، ۷۳-۱۱۰.
- ردفرن، آلن، هانتر، مارتین، بلکابی، نایجل و پارتسایدز، کنستانتین (۱۴۰۰). *داوری بین‌المللی*، مترجم: امیرحسین کوشا، چاپ اول، انتشارات مجد.
- سربازیان، مجید، رنجبری، سهیلا (۱۳۹۵)، *تعمیم قلمرو موافقت‌نامه داوری به شخص ثالث و آثار آن*، *مطالعات حقوقی*، ۸(۲)، ۵۹-۸۵.
- صمدی مله، صاحبه و مافی، همایون (۱۴۰۰). کشف حقیقت در داوری تجاری بین‌المللی با تکیه بر قواعد پراگ (۲۰۱۸)، *مجله حقوق تطبیقی*، ۸(۲)، ۲۵۸-۲۳۷.
- عابدی، محمدتقی (۱۳۸۵). *صلاحیت قضائی و صلاحیت داوری (تحلیلی بر یک رأی صادره در مسئله صلاحیت)*، *مجله حقوقی*، ۲۳(۳۵).
- کریمی، محمد، نصیران، داود (۱۴۰۳). تأملی بر نظریه غیر ملی سازی در داوری تجاری بین‌المللی، *مطالعات حقوقی*، ۱۶(۲)، ۴۰۴-۳۷۱.
- لیو، جولیان دی. ام، مستلیس، لوکاس ای و کرول، استفان ام. (۱۳۹۱). *داوری تجاری بین‌المللی تطبیقی*، ترجمه محمد حبیبی مجنده، چاپ اول، انتشارات دانشگاه مفید.
- مافی، همایون و تقی‌پور، محمدحسین (۱۳۹۶). ماهیت حقوقی نهاد داوری، *فصلنامه پژوهش حقوق خصوصی*، ۶(۲۱)، ۱۷۷-۲۰۵.
- مافی، همایون، فتاحی، علیرضا (۱۴۰۱). *اختیارات ذاتی داوران در داوری تجاری بین‌المللی*، *مطالعات حقوقی*، ۱۴(۳)، ۴۱۴-۳۸۵.
- مافی، همایون (۱۳۹۷). *شرحی بر قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران*، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه علوم قضایی.
- محسنی، حسن (۱۳۸۷). عدالت آیینی: پژوهشی پیرامون نظریه‌های دادرسی عادلانه مدنی، *مطالعات حقوق خصوصی*، ۳۸(۱)، ۳۱۹-۲۸۵.
- میرشاه پناه، زهرا، مافی، همایون و دارویی، عباسعلی (۱۴۰۲). مطالعه تطبیقی تحصیل دلیل از سوی داور در نظام حقوقی ایران و آمریکا و قواعد کانون وکلای بین‌المللی، *مجله مطالعات حقوق تطبیقی*، ۱۴(۱)، ۵۶۲-۵۴۰.

References

- Abedi, M.T., (2006). Judicial jurisdiction and arbitral jurisdiction (An analysis of a decision on competence). *Legal Journal*, 23(35), 89-146. [In Persian]
- Barto, Jazmyne R., Limiting 28 U.S.C. § 1782: A Changed Landscape for Discovery in Private Commercial Arbitration Abroad, 17 *Brook. J. Corp. Fin. & Com. L.*, 17(2). 57-79.
- Behmaei, M.A. & Bastanine-Magham, R., (2020). The principle of party autonomy and its limitations in evidence taking in international commercial and investment arbitration. *International Legal Journal*, 37(63), pp.73–110. [In Persian]
- Bone, Robert G. (2011), *Discovery, Procedural Law and Economics* (Edward Elgar), 2012, University of Texas Law, Law and Econ Research, No. 208.
- Bradshaw, R. (2019), How to Obtain Evidence from Third Parties: A Comparative View, *Journal of International Arbitration*, 36(5), 629 – 658.
- Cordero-Moss, Giuditta, Limits on Party Autonomy in International Commercial Arbitration, *Penn State Journal of Law & International Affairs*, 4, issue 1, 2015.
- Fortese, F. & Hemmi, L. (2015), Procedural Fairness and Efficiency in International Arbitration, *Groningen Journal of International Law*, 3(1), 110-124.
- Holtzoff, A. (1942), Instruments of Discovery Under Federal Rules of Civil Procedure, *Michigan Law Review*, 41(2), 205-224.
- Junita, F. (2012), Public Policy Exception in International Commercial Arbitration – Promoting Uniform Model Norms, *Contemporary Asia Arbitration Journal*, 5(1), 45-81.
- Kankkunen, J. (2014), Document Production under the IBA Rules on the Taking of Evidence in International, Master Thesis. University of Helsinki.
- Karimi, M. & Nasiran, D., (2024). A reflection on the theory of denationalization in international commercial arbitration. *Legal Studies*, 16(2), pp.371–404. [In Persian]
- Lew, J.D.M., Mistelis, L.A. & Kröll, S.M., (2012). *Comparative international commercial arbitration*. Translated by M.H. Majandeh. 1st ed. Qom: Mofid University Press. [In Persian]
- Mafi, H. & Fattahi, A., (2022). Inherent powers of arbitrators in international commercial arbitration. *Legal Studies*, 14(3), pp.385–414. [In Persian]

- Mafi, H. & Taghipour, M.H., (2017). The legal nature of the institution of arbitration. *Quarterly Journal of Private Law Research*, 6(21), pp.177–205. [In Persian]
- Mafi, H., (2018). *A commentary on the Iranian International Commercial Arbitration Act*. 2nd ed. Tehran: Judicial Sciences University Press. [In Persian]
- Meshel, T. (2021), Closing the Enforcement Gap: Third-Party Discovery Under the FAA and the Federal Rules of Civil Procedure, *Niversity of Kansas Law Review*, 70(1).
- Mirshahpanah, Z., Mafi, H. & Darouei, A., (2023). A comparative study of evidence taking by arbitrators in Iranian and American legal systems and IBA rules. *Comparative Legal Studies Journal*, 14(1), pp.540–562. [In Persian]
- Mohseni, H., (2008). Procedural justice: A study on theories of fair civil trial. *Private Law Studies*, 38(1), 285–319. [In Persian]
- Mu, K. (2022). A Comparative Study on Obtaining Third-Party Evidence in International Arbitration: Taking England and China for Example, *Contemporary Asia Arbitration Journal*, 15(2), 283-328.
- Neuhaus, Josph E, Finn Andrew J & Blackman, David S. (2023), The 2020 IBA Rules on The Taking of Evidence in International Arbitration: A History and Discussion of the 2020 Revisions, *Guide to Evidence in International Arbitration - Second Edition*.
- O'Malley, Nathan D. & Conway, Shawn C. (2005), Document Discovery in International Arbitration-Getting the Documents You Need, 18(2), 371-383.
- Patocchi, P., Party autonomy vs. case management in international arbitration, *Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü* 2013, 29(2), 127-163.
- Pryles, M. (2007). Limits to Party Autonomy in Arbitral Procedur, 24. 3, 327 – 339.
- Raess, L. (2020). Court Assistance in the Taking of Evidence in International Arbitration, Ph.D Thesis, University of Freiburg.
- Redfern, A., Hunter, M., Blackaby, N. & Partasides, C., (2021). *International arbitration. Translated by A. Kousha*. 1st ed. Tehran: Mofid Publications. [In Persian]
- Rosenberg, S. (2011). Toward a Functional Alternative to Courtroom Adjudication: The Federal Arbitration Act and Third-Party Document Discovery, 79(3), 1333-1365.
- Salomon, Claudia T & Fridrich, S. (2018), Witnesses, Subpoenas, Documents and the Relationship Between the FAA and State Law

- International Arbitration in the United States. *Kluwer Law International*, 317-357.
- Samadi Maleh, S. & Mafi, H., (2021). Fact-finding in international commercial arbitration with an emphasis on the Prague Rules (2018). *Comparative Law Journal*, 8(2), 237-258. [In Persian]
- Sarbazian, M. & Ranjbari, S., (2016). Extension of the scope of arbitration agreement to third parties and its effects. *Legal Studies*, 8(2), 59-85. [In Persian]
- Shapiro, Clifford, J. (2022). Third-Party Discovery in Arbitration. American College of Coverage Counsel 2022 Annual Meeting.
- Silberman, L. (2021), Discovery, Arbitration, and 28 U.S.C. §1782, Rules or Standards, NYU School of Law, *Public Law Research*, 21-21, 293-316.
- Smit, Robert H. & Whittaker, Janet M. (2008), 28 U.S.C. § 1782 as A Means of Obtaining Discovery in Aid of International Commercial Arbitration—Applicability and Best Practices, New York City Bar Association, International Commercial Disputes Committee.
- Smit, Robert H. & Whittaker, Janet M. (2010). Obtaining Evidence from Non-Parties in International Arbitration in The United States, *The American Review of International Arbitration*. 20(4).
- Speller, D., Schrader, M., Wachtel, S., Dietrich, M., Davies, J., Li, J., Feldner, M. (2022). *Obtaining Evidence from Non-Parties in International Arbitration: A Comparative Analysis*, Willkie Farr & Gallagher LLP.
- Vallejo, D. & Romay, E. (2023). *Perspectives on Document Disclosure, The Guide to Evidence in International Arbitration - Second Edition*.
- Weinöhr-Brüggemann, R., & Catelli, C. (2024). *Evidentiary Objections. The Guide to Evidence in International Arbitration - Second Edition*.
- Wigwe, C. (2012), Commercial Arbitration: Powers and Duties of Arbitrators in Arbitral Proceedings, *Port Harcourt Law Journal*, 4(2), 242-249.
- Wolff, M. (1950). *Private International Law*, Oxford: Clarendon Press

